

ומפרשינו: מאי בנייהו?!

איכא בנייהו: דשכיחי אינשי דנפקי ועיילי להתם [מצויים אנשים הנכנסים ויוצאים לסוכה] —

כי למאן דאמר: משום יחוד, הרי ליכא, שהרי יש שם אנשים.

ואילו למאן דאמר: משום צער חתן, הרי איכא.

אמר רבי זירא: אנא אני כשהייתי חתן אכלי בסוכה וחדוי בחופה אכלתי בסוכה ושימחוני בחופה⁽¹⁶⁾; וכל שכן וחדוי ליכאי [אדרבה היתה לי שמחה יתירה], דקא עבירנא תרתי [שהרי עשיתי שתי מצוות], מצות סוכה ומצות נישואין.

הברייתא הבאה מתבארת על פי הבנת הריטב"א ומהרש"א בדעת רש"י

תנו רבנן: חתן שכבר כנס והשושבינין וכל בני חופה פטורין מן התפלה כל שבעה,

הואיל והיא צריכה כוונה ואין יכולין לישב דעתם ולכוין —

ופטורין מן התפילין הואיל ושכיח אצלם שכרות וקלות ראש —

והייבין בקריאת שמע הואיל ואין צריך כוונה אלא בפסוק ראשון, יכולין הם ליישב דעתן לשעה קטנה כדי לקרוא פסוק ראשון; ואם משום שעוסקים במצוה הם, סבירא להו לתנאים שבברייתא זו, שהעוסק במצוה אינו פטור מן המצוה.

משום רבי שילא אמרו:

חתן פטור אפילו מקריאת שמע כיון שהוא טרוד יותר מהם, ואינו יכול לכוין אפילו פסוק ראשון.

והשושבינין וכל בני החופה בלבד הייבין בקריאת שמע, הואיל ואינם טרודים כל כך שלא יוכלו לכוין אפילו שעה קלה.⁽¹⁾

תניא: אמר רבי חנניא בן עקביא: כותבי

לעשות ארבע דפנות, צריך לישב בסוכה.

ובשער הציון הביא בשם כמה ראשונים, שצער חתן הוא מפני שאין המקום מרווח, או שאין המקום סגור; וכתב, דלפי זה אף בסוכה בת ארבע דפנות אין צריך לישב שם.

16. המאירי הביא גירסא: אמר רבי זירא: אנא אכלי בסוכה וחדוי בסוכה, והוסיף: ואף לכתחילה מורין לו כן, והוכיח כן מירושלמי. ואף ברא"ש כתוב כגירסא זו, אלא שהב"ח הגיה שם כגמרא שלפנינו.

1. התוספות הבינו מפירוש רש"י, שלדעת תנא קמא: "העוסק במצוה פטור מן המצוה", ואילו

לדעת רבי שילא: אינו פטור מן המצוה, והשיגו על זה.

וכתב מהרש"א, כי לדברי רש"י שלפנינו, אף לתנא קמא אינו פטור מן המצוה, וכן כתב הריטב"א בדעת רש"י; ומה שכתב רש"י: ולית להו להני תנאי העוסק במצוה פטור מן המצוה, קאי הן על תנא קמא והן על אותם שאמרו משום רבי שילא.

והריטב"א חולק על רש"י, ומפרש בדעת כולם ש"העוסק במצוה פטור מן המצוה", ולפיכך פטורין מתפלה ותפילין דבעי כוונה טובא ולא אפשר לקיימן שתיהן, ולא מיחייבי ליתובי דעתייהו כיון דטרידי במצוה, אבל בקריאת שמע חייבין דלא בעי כוונה אלא פסוק

ספרים תפילין ומזוזות, הן ותגריהן [לוקחים מהן כדי למכור ולהמציאן לצריך להם, רש"י⁽²⁾ ותגרי תגריהן [הקונים מן הקונים למכור מעט מעט] וכל העוסקין במלאכת שמים לאתווי מוכרי תכלת [ציצית] – פטורין מקריאת שמע, ומן התפלה, ומן התפילין, ומכל מצות האמורות בתורה – לקיים דברי רבי יוסי הגלילי.

שהיה רבי יוסי הגלילי אומר: העוסק במצוה פטור מן המצוה.⁽³⁾

תנו רבנן:

א. הולכי דרכים ביום, פטורין מן הסוכה ביום, דכתיב: בסוכות תשבו כעין ישיבת ביתו, וכשם שכל השנה אינו נמנע מללכת בדרך לסחורה, כך כל ימות החג לא הצריכו הכתוב לימנע מלילך בדרך [רש"י], וחייבין בלילה.

ב. הולכי דרכים בלילה, פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום.

ג. הולכי דרכים בין ביום ובין בלילה, פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה.

אבל הולכין לדבר מצוה ביום, פטורין בין ביום ובין בלילה, ואף על פי שאין הולכין אלא ביום [תוספות לעיל], משום דטרודים ודואגים במחשבת המצוה ותיקוניה, פטורין מן המצוה.⁽⁴⁾

כי הא דרב חסדא ורבה בר רב הונא, כי הווי עיילי בשבתא דרגלא לבי ריש גלותא [כשהיו באים בשבת של סוכות לריש גלותא] שהיה גר בסורא, הווי גנו ארקתא דסורא [היו יושנים על שפת הנהר] –

כי אמרי [היו אומרים]: אנן שלוחי מצוה

ראשון, ואפשר לקיימן שתיהן; ורבי שילא סבר: דחתן אף בקריאת שמע לא מצי לכווני. ודעת המאירי: הואיל וכבר כנס אין שייך כאן דין עוסק במצוה פטור מן המצוה, ולפיכך אין פטורין אלא מטעמים אחרים.

2. ואף שמרויחין מזה; ודוקא אם עיקר כוונתם כדי להמציאן למכור למי שצריך להם, אבל אם עיקר כוונתם רק להשתכר, לא מיקרי "עוסק במצוה", משנה ברורה בשם המגן אברהם; ולזה כונת רש"י, ראה שם בביאור הלכה; וכתב עוד בביאור הלכה: אם כוונתו לשניהם בשוה, מיקרי עוסק במצוה.

עוד הסתפק שם, דלענין כתיבה גופא כשהכותב כוונתו להשתכר, אפילו הכי מיקרי כעוסק במצוה; ומשום, דכתיבה גופא דהיא בודאי עצם מצוה כדכתיב "וכתבתם" ורק דאינה

גמר מצוה קודם הקשירה, הרי הוא בכלל עוסק במצוה, ואפילו אם ידוע שעיקר התחלתו לכתוב היה רק בשביל שכר ולולי זה לא היה מתחיל; כי אמרינן, דהשתא שכותב אין מכוין כלל רק שכותב סתם לשם מצות תפילין כדין, ראה עוד שם.

3. א. כתב המאירי: כתבי ספרים תפילין וכו', פטורין וכו' שהעוסק במצוה אפילו בקלה פטור מן המצוה אפילו בחמורה.

כתב הערוך לנר: הא דלא אמר: שהעוסק במצוה פטור מן המצוה, כי רבי יוסי הגלילי חידש, שכל עסק במצוה פטור מן המצוה ואפילו עוסק במצוה בשביל אחרים, כגון מוכרי תפילין ומזוזות.

4. כתבו התוספות לעיל כה א ד"ה שלוחי:

ג. שומרי העיר בין ביום ובין בלילה, פטורין מן הסוכה בין ביום ובין בלילה.

וכן שומרי גנות ופרדסים שאינם זזין משם פטורין בין ביום ובין בלילה.

ומפרשינן: למה פטורים הם, וליעבדי סוכה התם וליתבו, יעשו סוכה במקום שמירתם וישבו בה?!

אביי אמר: תשבו כעין תדורו, כדרך שהוא דר כל השנה בביתו הזקיקתו תורה להניח דירתו ולדור בסוכה עם מטותיו וכלי תשמישו ומצעותיו, וזה אינו יכול להביאן שם מפני הטורח.⁽⁷⁾

6. כתב המשנה ברורה: ודוקא בשומרי גייסות, אבל בשומרי ממון שלא יגבון שדרכן לשמור תמיד הוי כשומרי גנות ופרדסין דלקמן [מגן אברהם], ובאמת הדבר תלוי לפי ענין השימור, ושומרי החנויות שלנו שדרכן לשמור בלילה פטורין רק בלילה.

7. והמאירי כתב: מאי טעמא, כלומר: שמאחר שאין כאן לא מצוה ולא הכרח והם קובעים דירתם לשם, יעשו סוכה לשם?!

ותירץ אביי: תשבו כעין תדורו, כלומר: שצריך להביא מטתו בסוכתו וכלי תשמישו כאילו הוא בביתו, ואם יעשה כן וירדו גשמים אין לו מקום לפנותם, והרי הוא כמורשה מעיקרו מתורת הטרחה יתירה שבפנויו שאין לו מקום לפנותו משם.

והריטב"א כתב: תשבו כעין תדורו, כי בזמן שוגילין לשבת בבתיהן חייבין בסוכה.

עוד כתב: דרשת "תשבו כעין תדורו" אינה מלשון "תשבו", דאדרבא מדלא כתיב "תדורו" וכתוב "תשבו" משמע איפכא; אלא אנו לומדין כן מכוונת המצוה שאמרה תורה "בסוכות תשבו שבעת ימים", כלומר: כמו שהייתם יושבים

אנן שבאנו לשמוע הדרשה ולהקביל פני ריש גלותא, ופטורין מן הסוכה.⁽⁵⁾

תנו רבנן:

א. שומרי העיר מגייסות שלא יבואו עליהם וצריכין לילך סביב העיר לשומרן ואין יכולין לעשות סוכה במקום אחד [משנה ברורה]

אם שומרין ביום פטורין מן הסוכה ביום, וחייבין בלילה.⁽⁶⁾

ב. שומרי העיר בלילה, פטורין מן הסוכה בלילה וחייבין ביום.

איירי בכי האי גוונא דאי מיטרדי בקיום מצות סוכה הוו מבטלי ממצוות.

ולשון הריטב"א: כשהוא בענין שאם יתעכבו לישיב בסוכה, שמא יארע להם ביטול במצוה. אבל המאירי כתב: יש אומרים: שאף הולכים לדבר מצוה, דוקא כל שאם ישבו בסוכה יארע להם קצת בטול באותה מצוה, וכן כתבו, שהולכים לדבר הרשות חייבין בשעת חנייתם אף לעשות סוכה מתחילה, שאם בסוכה מצויה, הרי אף לדבר מצוה כן, כל שאין ביטול אצל המצוה בכך.

ומכל מקום אנו מפרשים, שלדבר מצוה אפילו בסוכה מזומנת להם — כן, ולדבר הרשות אין שם חיוב אלא בשיש שם סוכה במקום חנייתם, לא שיהו חייבים לעשותה מתחלה, וכן המנהג; ראה עוד שם.

5. ביאר הריטב"א, שעשו כן כדי למהר לבוא בבוקר לבית המדרש לשמוע דרשת הרגל, ואם לא היו עושים כן היו יכולין לבוא לידי ביטול המצוה, ולפיכך פטורים היו; וכן הביא המאירי בשם יש אומרים, ראה הערה לעיל.

רבא אמר: פריצה קוראת לגנב, אם יראהו הגנב יושב בסוכה, יכנס הגנב מרוח אחרת ויגנוב הפירות.⁽⁸⁾

מאי בינייהו:

איכא בינייהו: דקא מנטר כריא דפירי [שומר כרי של פירות] שהוא תמיד לפניו ויכול לשומרן מתוך סוכתו, ואין כאן פירצה קוראת לגנב.

שנינו במשנה: חולים ומשמשיהם פטורין מן הסוכה:

תנו רבנן: חולה שאמרו שהוא פטור מן הסוכה, לא רק חולה שיש בו סכנה, אלא אפילו חולה שאין בו סכנה, ואפילו חש בעיניו ואפילו חש בראשו וישיבת הסוכה קשה לו [משנה ברורה].

אמר רבן שמעון בן גמליאל: פעם אחת חשתי בעיני בקיסרי, והתיר רבי יוסי בריבי [רבי יוסי בן חלפתא החכם חריף שבדורו] לישן אני ומשמשי חוץ לסוכה.

רב שרא לרב אחא ברדלא למגנא בכילתא בסוכה [התיר לו רב לישון בכילה שבסוכה] שיש לה גג וגבוהה עשרה טפחים, והיושן בה כיושן חוץ לסוכה — **משום בקי** [יתושים, ר"ן].

רבא שרא ליה לרבי אחא בר אדא, למגנא בר ממטללתא משום סירחא דגרגישתא, התיר לו רבא לישון חוץ לסוכה, משום שהיה מצטער מהריח של קרקע לבנה שהיו טחין בה קרקעית הסוכה.⁽⁹⁾

ומפרשינן: **רבא לטעמיה דאמר רבא:**

בבתיכם; אי נמי, מדכתיב: "האזרח בישראל" דמיתר להכי, כדבעינן למימר לקמן.

8. תמה הריטב"א: וכי לית ליה לרבא "תשבו כעין תדורו", והא טעמא דחולה ומצטער והולכי דרכים משום הכי הוא?! ותו, איך פטר ליה רבא מסוכה משום חשש הפסד ממון, וכי יש אדם נפטר מן המצוה בכך?!

ויש לומר: תרוויהו משום תשבו כעין תדורו, אלא דלאביי אפילו שלא במקום הפסד, כיון שאין דרכו לעשות דירתו שם; ורבא סבירא ליה, דכולי האי לא דרשינן "תשבו כעין תדורו" שלא לעשות סוכה אלא במקום שדרכו לקבוע שם ביתו, אבל כשיש לו הפסד בדבר ואית ליה צערא ופסידא, בהא פטרינן ליה משום "תשבו כעין תדורו".

אבל הר"ן כתב: דלרבא "כעין תדורו" הוא, כיון שכל השנה הוא דר באותן [הבתים] שבגנות ובאותן כלים.

והמאירי כתב: ורבא תירצה משום פירצה קוראת לגנב, כלומר: מאחר שדירתו קבועה לשם, לא הזיקוהו לישיב בסוכה שיהא נותן בה מקום לאבד משלו, והרי אם עושה שם סוכה, הגנבים מכירים שהוא בתוכה וגונבים ממקום אחר.

ומכאן סמכו בקצת מקומות, שכל שיש בשיבתם בסוכה חשש גנבים או לסטים, עושין סוכה בחצר בית הכנסת, ומברכין שם ברכת לישיב בסוכה, ואוכלים ויושנים בבתיהם.

ואף אנו נוהגין שלא ליתן מיטות בסוכה ולשכב שם, מפני הצינה המצויה בלילות במחוזותינו, וכן שהן עלולים בגשמים הרבה באותו זמן, ואנו כמורשים מעיקרא.

9. א. כתב הרא"ש: ומיירי באכסניא, דאי בביתו האיך עשה סוכה מתחילה בדבר שהיה מצטער לישון בה ויפטר משום מצטער; אי נמי גרגישתא הוא גופסית וכשירוד עליו מטר הוא

מצטער שהסוכה מצערתו [רש"י] פטור מן הסוכה.

ותמהינן על רבא: והא אנן תנן במשנתנו: "חולין" ומשמשיהם פטורין מן הסוכה, והרי משמע: חולה אין אכן פטור הוא מן הסוכה, אבל מצטער לא פטור.

אמרי בני הישיבה לשנויי: "חולה" הוא ומשמשיו פטורים, ואילו "מצטער" הוא אמנם פטור, אבל משמשיו לא פטורים; ועל כן במשנתנו הפותרת אף את המשמשים קתני: חולין ומשמשיהן.

שנינו במשנה: אוכלים אכילת עראי חוץ לסוכה:

וכמה היא אכילת עראי המותרת חוץ לסוכה?

אמר רב יוסף: תרתי או תלת, שתיים או שלש פעמים יתן לתוך פיו [רש"י] והוא שתיים או שלש ביצים [תוספות].

אמר ליה אבוי: והא זמנין סניאין סני ליה לאיניש בהכי [הרי פעמים רבות שדי לו לאדם באכילה כזו], והוה ליה פעודת קבע?!

אלא אמר אבוי: שיעור אכילת עראי היא: כדטעיים בר בי רב ועייל לכלה [כשיעור שטועם תלמיד בבוקר כשהולך לבית המדרש], שדואג שמא ימשכו השמועות

וטועם מלא פיו [רש"י], והיינו כביצה שהוא אוכל הנאכל בבליעה אחת [רש"י כז א].

תנו רבנן: אוכלין אכילת עראי חוץ לסוכה, ואין ישנים שינת עראי חוץ לסוכה.

ומפרשינן: מאי טעמא?

אמר רב אשי: גזירה שמא ירדם, שמא תחטפנו שינה, ויישן שינת קבע.

אמר ליה אבוי לרב אשי: לדבריך שאתה חושש שמא ירדם, אלא הא דתניא: ישן אדם שינת עראי בתפילין, אבל לא שינת קבע שמא יפיח בהן —

והרי ליחוש שמא ירדם?!

אמר משני רב יוסף בריה דרב עילאי: הברייתא דתפילין מדברת במופר שינתו לאחריים, אומר לחבירו: אם אירדם העירני!

מתקיף לה רב משרשיא: והרי ערביך ערבא צריך [הערב שערב לך אף הוא צריך ערב להתחייבותו] כלומר: הרי יש לחוש שמא אף השומר ישכב ויישן.⁽¹⁰⁾

אלא אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן ביאור אחר בבריתא דתפילין: במניח ראשו בין ברכיו עסקינן, ואין לחוש שמא ירדם באופן זה.

מסריח.

10. צריך ביאור: והרי אנו באים להוכיח שאין חוששין כלל שמא ירדם, וכי אטו ממה שאין חוששים שמא ירדם אדם ער, מוכרח שאין לחוש שמא יירדם אדם היושן שינת עראי; וראה שפת אמת וערוך לנר.

ב. כתב הר"ן: ולא שהיה ריחה מאוס לכל, שאם כן הרי נפסלת הסוכה כדאמר לעיל [יב ב] הני שושי ושוצרי אין מסככיין בהו, דכיון דסני ריחייהו שביק להו ונפיק, אלא הכא במצטער הוא לבדו עסקינן.

רבא אמר טעם אחר במה שאין ישגין שינת עראי חוץ לסוכה, ולא משום שמא ירדם כרב אשי, כי אין חוששין לזה והיינו טעמא דתפילין [רש"י⁽¹¹⁾], אלא:

משום דאין קבע לשינה ואין בה חילוק בין קבע לעראי לענין סוכה, שאין אדם קובע עצמו לשינה, שפעמים שאינו אלא מנמנם מעט ודיו בכך, הילכך זו היא שינתו; ורק גבי תפילין דטעמא משום שמא יפיח בהם ולא משום איסור שינה, לפיכך כשהוא מנמנם מעט לא יבוא לידי הפחה.

תני חרא [למדנו בריתא אחת]: **ישג אדם בתפילין שינת עראי, אבל לא שינת קבע.**

ותניא אידך: ישג אדם בתפילין בין קבע בין עראי.

ותניא אידך: לא ישג אדם בתפילין לא קבע ולא עראי.

ומפרשינן לכל הברייתות שלא יסתרו זה לזה, **לא קשיא:**

הא — דאסור לישג בהם לא עראי ולא קבע — **מיירי:** דנקיט להו בידיה [אוחז התפילין

בידיו], הואיל ויש לחוש שמא יפלו מידו לא יישג בהם כלל.

הא — דמותר לישג בהם עראי ולא קבע — **דמנחי ברישיה** [תפילין בראשו, כדרכם].

הא — דמותר לישג בהם בין עראי ובין קבע — **דפריס סודרא עלויה** [כיסה את התפילין בסודר] והניחם אצל מראשותיו, ומותר לישג כיון שלא ניתנה תורה למלאכי השרת [רש"י⁽¹²⁾].

ומפרשינן: **וכמה שינת עראי?**

תני רמי בר יחזקאל: כדי הילוך מאה אמה.

תניא נמי הכי ששיעור שינת עראי הוא כדי הילוך מאה אמה:

הישג שינת עראי [תוספות⁽¹³⁾] **בתפילין זרואה קרי** צריך לסלקן מראשו בעוד הקרי עליו, והרי זה **אוחז ברצועה** של התפילין

ואינו אוחז בקציצה, בתפילין עצמן, מפני כ-ב שהיא קדושה עצמה מפני שי"ן של תפילין [ריטב"א], **דברי רבי יעקב.**

11. אבל הריטב"א כתב, שאף לרבא יש לחוש שמא ירדם, ואין מותר בתפילין אלא במניח ראשו בין ברכיו, אלא שבסוכה אסור אפילו במניח ראשו בין ברכיו.

12. בהגהות מיימוניות [תפילין ד כ] כתב על פירוש רש"י: וקצת קשה לדבריו, שהרי אם מונחים אצל מראשותיו, על זה אין שייך לומר "ישג אדם בתפילין; וראה שפת אמת בזה.

13. ביארו התוספות, שלפי דעת רבי יעקב, מותר לישג שינת עראי בתפילין אפילו בלילה, ואין חוששין שמא יימלך בדעתו וישג שינת

11. אבל הריטב"א כתב, שאף לרבא יש לחוש שמא ירדם, ואין מותר בתפילין אלא במניח ראשו בין ברכיו, אלא שבסוכה אסור אפילו במניח ראשו בין ברכיו.

וכתב עוד: ויש למדין מכאן, שהנודר או הנשבע שיעשה דבר בחצי הלילה, שאין לו לישג עראי קודם לכן, שמא ירדם באותה שעה ולא יעשה מצותו.

וליתא, שאין אומרים כן אלא בדבר שהוא אסור בגוף השינה כשיאריך בשינתו כהני דהכא, אבל בנשבע זה שאין השינה אסורה לו כלל,